

Asia: VN/32635/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain ja tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko teillä lausuttavaa tulotietojen käsittelystä tai käyttötarkoituksista?

Sininauhaliitto pitää lähtökohtaisesti perusteltuna, että työvoimapalveluiden järjestäjillä on käytössään ajantasaisia ja luotettavia tietoja työnhakijan tilanteesta. Tulorekisterin tietojen hyödyntäminen voi parhaimmillaan vähentää asiakkaan hallinnollista taakkaa, sujuvoittaa asiointia ja tukea palvelujen oikea-aikaista kohdentamista.

Samanaikaisesti on kuitenkin välttämätöntä korostaa, että tulotiedot eivät yksinään anna riittävää tai oikeaa kuvaa vaikeassa työmarkkina-asemassa olevan henkilön toimintakyvystä, palvelutarpeesta tai työllistymisen edellytyksistä. Sininauhaliiton ja sen jäsenjärjestöjen edustamien ihmisten kohdalla tulot voivat olla satunnaisia, lyhytaikaisia tai syntyä kuntouttavan ja tuetun toiminnan yhteydessä, eikä niitä tule tulkita automaattisesti merkiksi työmarkkinavalmiudesta tai vähäisestä tuen tarpeesta.

Sininauhaliitto pitää tärkeänä, että lainsäädännössä ja sen soveltamisessa varmistetaan tulotietojen käyttö osana laajempaa, asiakaslähtöistä, monialaista ja ammatilliseen harkintaan perustuvaa arviointia. Tulotietojen käsittely ei saa johtaa mekaanisiin tai automatisoituihin tulkintoihin, jotka voivat heikentää kaikkein heikoimmassa asemassa olevien asiakkaiden mahdollisuuksia saada tarvitsemansa tuki, kuntoutus tai monialaiset palvelut. Erityisen tärkeää on varmistaa, ettei tulotietojen hyödyntäminen johda tilanteisiin, joissa asiakas ohjautuu pois tarvitsemistaan tukevista tai kuntouttavista palveluista pelkästään rekisteritiedon perusteella.

Lisäksi on tärkeää huolehtia tiedon käytön läpinäkyvyydestä asiakkaan näkökulmasta. Asiakkaalla tulee olla ymmärrettävä tieto siitä, mihin tarkoituksiin hänen tulotietojaan käytetään ja miten ne vaikuttavat häntä koskeviin palveluratkaisuihin.

2. Onko teillä lausuttavaa muita työnhakua ja työllistymistä tukevien palvelujen kirjaamisvelvollisuuden täsmäntämisestä?

Sininauhaliitto pitää lähtökohtaisesti myönteisenä, että työnhakua ja työllistymistä tukevien palvelujen kirjaamisvelvollisuutta täsmennetään. Yhtenäinen ja systemaattinen kirjaaminen voi parantaa palvelujen suunnitelmallisuutta, tukea asiakkaan palvelupolun seurantaan sekä edistää viranomaisten välistä yhteistyötä.

Sininauhaliiton ja sen jäsenjärjestöjen edustamien ihmisten näkökulmasta on kuitenkin olennaista, että kirjaaminen tukee asiakkaan kokonaistilanteen ymmärtämistä eikä kavennu vain työnhakua tai työllistymistä välittömästi edistäviin toimenpiteisiin. Vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien asiakkaiden kohdalla työllistymistä tukevat palvelut ovat usein luonteeltaan vaihteellaisia ja pitkäkestoisia, ja ne voivat sisältää esimerkiksi sosiaalista kuntoutusta, arjenhallinnan tukea, päihde- ja mielenterveyspalveluihin ohjautumista sekä järjestöjen tarjoamaa matalan kynnyksen toimintaa.

Sininauhaliitto pitää tärkeänä, että kirjaamiskäytännöt tunnistavat ja tekevät näkyväksi myös nämä työ- ja toimintakykyä vahvistavat palvelut, vaikka niiden vaikutukset työllistymiseen eivät ole välittömiä tai suoraviivaisesti mitattavia. Mikäli kirjaamisvelvollisuus painottuu liikaa vain nopeasti työllistymiseen tähtääviin palveluihin, on vaarana, että asiakkaan todellinen tuen tarve jää näkymättömäksi ja palvelupolku katkeaa, erityisesti hyvinvointialueilla, joilla palvelutarjonta on jo valmiiksi niukkaa. Tällaisissa tilanteissa kirjaamiskäytännöt voivat osaltaan vahvistaa alueellista eriarvoisuutta, jos asiakkaan eteneminen arvioidaan ensisijaisesti tarjolla olevien palvelujen eikä todellisen tuen tarpeen perusteella.

Lisäksi on huolehdittava siitä, että kirjaaminen ei muodostu ensisijaisesti kontrollin tai velvoittamisen välineeksi, vaan tukee aidosti asiakaslähtöistä palvelujen yhteensovittamista ja vaikuttavuuden arviointia. Erityisesti järjestöjen ja kolmannen sektorin tuottamien palvelujen merkitys osana asiakkaan palvelukokonaisuutta tulee tunnistaa ja kirjata asianmukaisesti.

3. Onko teillä lausuttavaa vaikutusarvioinneista?

Sininauhaliitto pitää vaikutusarviointeja keskeisenä osana lainsäädännön valmistelua ja toimeenpanoa. On myönteistä, että esitysluonnoksessa on tunnistettu muutosten vaikutuksia viranomaistoimintaan ja tiedonhallintaan. Sininauhaliiton ja sen jäsenjärjestöjen edustamien ihmisten näkökulmasta vaikutusarvioinnit jäävät kuitenkin osin kapeiksi.

Lisäksi käytettävissä oleva tutkimus- ja kokemustieto osoittaa, että vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten kohdalla työllistymistä edeltävillä vaiheilla on merkittäviä hyvinvointi-, osallisuus- ja työkykyvaikutuksia, jotka eivät näy tulorekisteritiedoissa tai nopeaa työllistymistä painottavissa mittareissa. Tätä tukevat muun muassa A-klinikkasäätiön koordinoiman MIPA-hankkeen palkkatuettua ja tuettua työtä koskeva tutkimus sekä Sininauhaliiton jäsenjärjestöilleen vuosina 2024–2025 toteuttamat kyselyt. Näitä vaikutuksia ei esitysluonnoksen vaikutusarvioinneissa ole riittävästi tunnistettu.

Esitysluonnoksessa korostuvat hallinnolliset ja tiedonkäyttöön liittyvät vaikutukset, kun taas vaikeassa työmarkkina-asemassa oleviin työnhakijoihin kohdistuvia vaikutuksia on arvioitu niukasti. Erityisesti puuttuu arvio siitä, miten tulotietojen laajempi hyödyntäminen ja kirjaamiskäytäntöjen täsmentäminen vaikuttavat niiden asiakkaiden asemaan, joiden työllistymisen esteet liittyvät työ- ja toimintakykyyn, pitkäaikaiseen työttömyyteen, päihde- ja mielenterveyshaasteisiin tai sosiaaliseen tilanteeseen.

Sininauhaliitto pitää tärkeänä, että vaikutusarvioinneissa tarkastellaan jatkossa myös riskejä, jotka liittyvät tulotietojen ja kirjausten tulkintaan. Lyhytaikaiset tai satunnaiset tulot voivat johtaa virheellisiin johtopäätöksiin asiakkaan työmarkkina-avalmiudesta, mikä voi heikentää mahdollisuuksia saada tarpeenmukaisia kuntouttavia ja tukevia palveluja. Näitä vaikutuksia ei esitysluonnoksessa ole riittävästi tunnistettu.

Lisäksi vaikutusarvioinneissa tulee huomioida järjestöjen ja kolmannen sektorin rooli osana palvelukokonaisuutta. Järjestöjen tarjoamien palvelujen hyvinvointi- ja toimintakykyvaikutukset eivät näy tulotiedoissa tai perinteisissä työllisyysmittareissa, mutta ne ovat järjestöjen monille asiakkaille ratkaisevia kestävän työllistymisen edellytyksiä. Näiden vaikutusten näkymättömyys voi ohjata päätöksentekoa kapea-alaisesti.

Sininauhaliitto katsoo, että vaikutusarviointeja tulee täydentää asiakaslähtöisellä ja pitkän aikavälin tarkastelulla, jossa huomioidaan myös hyvinvointi-, toimintakyky- ja kustannusvaikuttavuus. Tämä tukee paremmin päätöksentekoa ja palvelujen kehittämistä erityisesti kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten osalta.

4. Tulisiko tulorekisterin tietojen käyttömahdollisuuksia työvoimaviranomaisen ja KEHA-keskuksen toiminnassa laajentaa koskemaan työttömyysturva-asioiden käsittelyä? Mitä nämä tilanteet ovat ja kuinka tulorekisterin käyttö näissä tilanteissa sujuvoittaisi työvoimaviranomaisen ja KEHA-keskuksen lakisääteisten tehtävien hoitamista nykyisiin menettelytapoihin verrattuna?

Sininauhaliitto katsoo, että tulorekisterin tietojen käyttö työttömyysturva-asioiden käsittelyssä voi tietyissä rajatuissa tilanteissa sujuvoittaa viranomaistyötä ja vähentää päällekkäistä tiedonkeruuta. Ajantasaiset tulotiedot voivat helpottaa esimerkiksi etuusoikeuden selvittämistä tilanteissa, joissa asiakkaalla on lyhytaikaisia tai osa-aikaisia tuloja, tai joissa työn ja etuuden yhteensovittaminen edellyttää nopeaa ja luotettavaa tietoa ansioista.

Samanaikaisesti on kuitenkin välttämätöntä korostaa, että tulorekisterin tietojen käytön laajentaminen työttömyysturva-asioihin sisältää merkittäviä riskejä vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten näkökulmasta. Työttömyysturvaan liittyvät ratkaisut ovat usein asiakkaan toimeentulon kannalta kriittisiä, ja virheelliset tai liian kapeat tulkinnat tulotiedoista voivat johtaa kohtuuttomiin seuraamuksiin, kuten etuuden katkeamiseen tai takaisinperintään.

Sininauhaliiton ja sen jäsenjärjestöjen edustamien ihmisten kohdalla tulot voivat olla epäsäännöllisiä, satunnaisia tai syntyä kuntouttavan toiminnan, tuetun työn tai muun työkykyä vahvistavan toiminnan yhteydessä. Näissä tilanteissa tulorekisterin tiedot eivät yksin riitä arvioimaan työnhakijan tosiasiallista työmarkkina-asemaa, velvoitteita tai oikeutta työttömyysturvaan. Tämän vuoksi tulotietojen käyttö työttömyysturva-asioissa ei saa johtaa automatisoituihin ratkaisuihin tai heikentää yksilöllistä harkintaa.

Sininauhaliitto katsoo, että mahdollinen laajentaminen tulee rajata selkeästi määriteltyihin tilanteisiin, joissa tulorekisterin tiedot aidosti helpottavat ja nopeuttavat asian käsittelyä ilman, että asiakkaan oikeusturva heikkenee. Käytön edellytyksenä tulee olla selkeät ohjeet, riittävä asiantuntijaharkinta sekä asiakkaalle ymmärrettävä tieto siitä, miten tulotietoja hyödynnetään hänen asiassaan.

Lisäksi pidämme tärkeänä, että ennen laajempaa käyttöönottoa vaikutuksia arvioidaan huolellisesti käytännön tasolla, erityisesti niiden asiakkaiden osalta, joiden toimeentulo ja palvelutarve ovat monimuotoisia ja joiden tilanteiden arviointi vaihtelee käytännössä työllisyysalueittain. Työttömyysturva-asioissa ensisijaisena tavoitteena tulee olla oikea-aikainen, oikeudenmukainen ja asiakkaan kokonaistilanteen huomioiva päätöksenteko.

5. Muuta lausuttavaa?

Sininauhaliitto korostaa, että esitysluonnoksen toimeenpanossa on keskeistä varmistaa asiakaslähtöinen ja kokonaisvaltainen lähestymistapa erityisesti vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien työnhakijoiden kohdalla. Tiedon käytön, kirjaamiskäytäntöjen ja viranomaisprosessien kehittämisen tulee ensisijaisesti tukea asiakkaan todellista etenemistä ja hyvinvointia, ei kaventaa palveluja hallinnollisten tai helposti mitattavien tunnuslukujen perusteella. Sininauhaliitto katsoo, että lausuntopyynnössä esiin nostettu tavoite vaikuttavammista palveluista työnhakijalle toteutuu vain, jos tulorekisteritietojen käyttö tukee kokonaisvaltaista, asiakaslähtöistä ja monialaista palvelua eikä kavennu hallinnolliseksi tehokkuudeksi.

Sininauhaliitto pitää tärkeänä, että tulotietojen ja muiden rekisteritietojen hyödyntäminen kytketään kiinteästi ammatilliseen harkintaan ja monialaiseen yhteistyöhön. Pelkkä rekisteritieto ei riitä kuvaamaan asiakkaan työ- ja toimintakykyä, palvelutarvetta tai tuen vaikuttavuutta. Erityisesti järjestöjen ja kolmannen sektorin tarjoamien palvelujen merkitys asiakkaiden palvelupoluilla tulee tunnistaa ja ottaa systemaattisesti huomioon osana työvoimapalveluiden kokonaisuutta eri työllisyysalueilla. Sininauhaliitto näkemyksen mukaan yksilöllinen harkinta ja vaikuttavammat palvelut eivät voi toteutua, mikäli tosiasiallinen palvelutarjonta on riittämätöntä tai palveluihin pääsy on rajoitettua. Riskinä on, että lisääntyvä tiedon käyttö ja kirjaaminen korostuvat entisestään tilanteessa, jossa varsinaiset tukevat ja kuntouttavat palvelut eivät ole aidosti asiakkaiden saatavilla.

Lisäksi Sininauhaliitto tuo esiin tarpeen seurata ja arvioida lakimuutosten vaikutuksia käytännössä. Vaikutusten arvioinnissa tulee huomioida myös hyvinvointi-, toimintakyky- ja kustannusvaikutukset,

ei ainoastaan työllistymisen nopeutta tai hallinnollista tehokkuutta. Tämä on edellytys sille, että palvelujärjestelmää voidaan kehittää aidosti vaikuttavaksi ja oikeudenmukaiseksi.

Lopuksi Sininauhaliitto tähdentää, että kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten tukeminen edellyttää riittäviä resursseja, osaamista ja aikaa kohdata asiakas. Lainsäädännön ja tietojärjestelmien tulee mahdollistaa tämä työ, ei vaikeuttaa sitä.

Lund Pekka
Sininauhaliitto ry